

Saly Noémi

Emlékmorzsák Ilonkáról

Amikor a szegedi francia tanszék könyvektől ölelt, kopott tanári szobájában bemutatkoztunk egymásnak, azonnal lehetett tudni, hogy jó, nagyon jó. Apró, villogó szemű teremtés mosolygott rám, Kovács Ilona, mondta határozottan, de aztán csak a Kovácsilonka volt mindenkinek, így, egy szóban, emlegetni sose csak a keresztnévén emlegettük, pedig közel s távolban nem volt több Ilona, mégis, mégse. Fogalom volt már életében.

Szégyenszemre nemigen tudtam róla semmit, csak azt, hogy tudományos tekintély, hogy Casanovával, Rákóczi emlékirataival meg mindenféle fura határterületekkel, 18. századi erotikus szövegekkel, ilyesmikkel foglalkozott, amik engem egyáltalán nem érdekeltek. Azt se teljesen értettem, hogy elvont eszmetörténeti stúdiumokkal piszmogó, nyársat nyelt, prüd tanszékvezetőnk miért hívta Szegedre. Aztán persze kiviláglott, hogy távlatosabban szüksége volt egy megfelelő akadémiai grádusokkal és összeköttetésekkel bíró kollégára.

Apránként derültek ki a dolgok. Hogy hegedű tanszakon végzett a pesti konziban, de amikor felismerte, hogy ebben nem akkora tehetség, volt mersze sarkonfordulni, és nekifutni a bölcsészkarra. És ha ő maga nem lett is muzsik, az lett a fia, Pepe, akire roppantul – és teljesen megalapozottan – büszke volt, s akit nem egyszer hallhattam kamaszként, majd már akadémistaként házi koncerteken csellózni.

Rajongott a színházért (a moziért is), úgyhogy szerzett egy színházrendezői diplomát is. Ezt tudtommal a gyakorlatban sose használta, de arra nagyon jó volt, hogy tévedhetetlen biztonsággal irányítson bennünket kötelezően megtekintendő előadások felé. Hogy Pest és Szeged közt ingázva, a család és a kutatások sűrűjében hogy tudott jelen lenni minden fontos koncerten, bemutaton, zártkörű vetítésen, hirdetetlen tudományos előadáson és konferencián is, teljes rejtély.

Magyar-francia szakos volt, mint én, és évekig dolgozott az MTA Irodalomtudományi Intézetében, ahol a 18. századi osztályon kutatta a két kultúra mindenféle kapcsolódását. De nem ő lett volna, ha át nem kalandozik a 19. századba is. Így esett aztán, hogy amikor később Szegeden már nem fél-, hanem teljes állású kollégánk lett, annak az irodalmát is briliáns színvonalon tanította, mi az neki.

Ezt ugyan sose firtattam, de nyilván az Irodalomtudományi Intézetben ismerkedett meg a férjével, Stoll Béla filológussal, a régi magyar irodalom – és nem mellesleg József Attila – egyik legnagyobb kutatójával. Tündérik voltak együtt, a hórihorgas ember meg a pöttöm asszony, és volt köztük vagy húsz év korkülönbség is, mindezeket Ilonka ugyanolyan bátor természetességgel viselte, mint mindent. A Stoll, így nevezte csak. Bélának – legalábbis az én fülem hallatára – soha, de abban annyi szeretet, respektus, kamaszos pimaszság és rezignált beletörődés volt egyszerre, hogy eszembe se jutott belegondolni egy ilyen kapcsolat esetleges buktatóiba. S ha már bátorság: arra is futotta, hogy a Stoll halála után belevágjon egy újabb kapcsolatba, ráadásul megint nem könnyű étellel kecsegtető emberrel. Akivel megint csak szerető, jó társak voltak.

A tanítás és a tudományos munka mellett ki nem hagyhatjuk fordítói életművét. Volt budapesti seminaristái máig csillogó szemmel emlékeznek azokra az órákra, ahol De Sade márki zaftos szövegeiből egyáltalán nem a tartalom volt az érdekes, hanem a felmerülő értelmezési és fordítási problémák megoldása. De mekkora bátorság kellett a 80-as évek közepén-végén ezeket a szövegeket elővenni, és egyetemi keretek között diákokkal boncoltatni?! Rákóczi, Széchenyi vagy a nagy 18. századi libertinusok mellett olyan szerzők is szerepelnek fordítási listáján, mint George Sand, Marivaux vagy Tzvetan Todorov és Pierre Bayard. S amikor én bajlódtam a szegedi években mindenféle bonyolult társadalomtudományi szakkönyvek magyarázatával, képes volt az esti vonatról leszállva még fölhívni este tízkor, hogy rájött annak az én borzalmas mondatomnak a szerinte legjobb megoldására. És tényleg az volt a legjobb. Mert nemcsak franciául tudott kifogástalanul – sokkal jobban, mint bárki az akkori tanszéken –, hanem magyarul is, és egyformán szenvedélyesen ragaszkodott hozzá, hogy az a fordítás ne csak a lehető legpontosabb, de a legszebb is legyen. Magyarul.

Többször adott elő, sőt fél éveket tanított vendégtanárként francia egyetemeken (Sorbonne, Saint-Denis, Bordeaux, Nancy), és Casanova-kutatásai megkoronázásának tekinthetjük, hogy a francia Nemzeti Könyvtár Casanova-kiállításához készült nagy albumba is írhatott egy fejezetet a híres kalandor lakomáiról. Szóval, a másik fél is tudta és számon is tartotta, ki ő, és 2016-ban megkapta a francia, egyetemi tanároknak odaítélhető *Ordre des Palmes Académiques* díjat.

A szegedi években, de még utána is többször jártam náluk: időnként összegyűjtött egy egész falkára való ismerőst, barátot, nem is tudom, kellett-e hozzá valami különös alkalom, vagy csak úgy gondolta, itt az ideje. Ilyenkor rengeteg okos ember mindenféle nyelveken beszélgetett érdekes dolgokról, és falta a finomságokat, amelyekkel meg voltak pakolva az asztalok. Ilonka híresen jól és nagy kedvvel főzött, falatnyi apróságai, kencéi is csodások voltak;

s ahogy az írások és fordítások, ebben a műfajban is minden jó lett, ami a keze alól kikerült. Derűsen legyintett, amikor dicsértük, semmiség.

Az utcán, kutyasétáltatás közben állt meg a szíve, állítólag már tudta, hogy baj van vele, de rálegyintett, mint korábban az élet más nehézségeire. Elröppent itt nekem Kovács Ilonka, akinek tartoztam egy megígért látogatással.

Mindig úgy fogok rá emlékezni, ahogy, mint egy dühös kis kobold, szinte lábujjhegyen, villogó szemüveggel kiabál abban a kopott tanszéki szobában, engem véd egy aljas és gonosz eljárás közepette, egyetlenként emeli fel értem a szavát, tudja, hogy hiába, de mégis: ki kell mondania az igazságot. Nem tudom, félt-e valaha. Az egyik legszabadabb szellem, legbátrabb ember volt, akit valaha ismertem.